

Høringsnotat

Dato: 2. september 2025

Saksnr: 25/5061

Høringsfrist: 1. desember 2025

Høringsnotat om forslag til endring i straffeloven – ny straffebestemmelse om involvering av mindreårige i kriminalitet

1 Hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet foreslår i dette høringsnotatet en ny straffebestemmelse om involvering av barn i kriminalitet. Departementet foreslår at bestemmelsen skal ramme den som på ulike måter involverer en person under 18 år i en straffbar handling. Lovforslaget tar særlig sikte på å ramme kriminelle nettverk som bevisst utnytter barn og unge i sin virksomhet, men er ikke begrenset til dette. Departementet foreslår en strafferamme på fengsel inntil 3 år. Etter forslaget er det tilstrekkelig for straffansvar at lovbryteren var uaktsom med hensyn til den mindreåriges alder.

2 Bakgrunn

2.1 Regjeringens politiske prioriteringer og anmodningsvedtak fra Stortinget

I Arbeiderparti-regjeringens politiske prioriteringer av 6. februar 2025 fremgår det at regjeringen vil «[s]ende lovforslag på høring som gjør det til et selvstendig straffbart forhold å bruke mindreårige til å utføre en kriminell handling». Stortinget har i ettertid truffet et anmodningsvedtak om samme tematikk, jf. vedtak 20. februar 2025 nr. 475 (2024–2025):

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å kriminalisere utnyttelse av barn og unge til ulovlig virksomhet i et eget straffebud. Lovverket bør gjøre det straffbart å rekruttere, betale, instruere, overlevere eiendeler til eller på annen måte involvere noen som er under 18 år, i kriminell virksomhet.»

I Innst. 133 S (2024–2025) side 15 begrunner justiskomiteens flertall vedtaket slik:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, deler forslagsstillernes bekymring over den økende tendensen til at voksne kriminelle rekrutterer barn under den kriminelle lavalder til å utføre kriminelle handlinger, i den hensikt å unngå straffansvar. Flertallet mener dette er en kynisk utnyttelse av barn som bør kriminaliseres ut over det strafferettslige medvirkeransvaret i straffeloven § 15. Flertallet merker seg at statsråden allerede er oppmerksom på dette, og varsler at regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en vurdering av behovet for lovendring og en eventuell innretning av en slik kriminalisering.»

Bakgrunnen for anmodningsvedtaket var forslag nr. 14 i Dokument 8:7 S (2024–2025) fra stortingsrepresentantene Mudassar Kapur, Tage Pettersen, Margret

Hagerup, Aase Marthe J. Horrigmo og Mari Holm Lønseth om en forsterket kamp mot ungdomskriminalitet og forslag nr. 18 i Dokument 8:10 S (2024–2025) fra stortingsrepresentantene Helge André Njåstad, Tor André Johnsen og Sylvi Listhaug om å bekjempe ungdoms- og gjengkriminalitet og ta tryggheten tilbake.

2.2 Rapport 13. mars 2025 om tiltak rettet mot barn og unge som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet

Justis- og beredskapsdepartementet oppnevnte 22. august 2024 en hurtigarbeidende ekspertgruppe, ledet av Knut Storberget, for å vurdere tiltak rettet mot barn og unge under 18 år som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet. Ekspertgruppen avga 13. mars 2025 sin rapport «De er våre barn – om å holde hodet kaldt og hjertet varmt». I rapporten fremhever ekspertgruppen blant annet viktigheten av tiltak som hindrer kriminelle nettverk i direkte eller indirekte å rekruttere barn til kriminalitet. Det vurderes videre mulige strafferettslige tiltak for å hindre slik rekruttering, se rapporten side 82–83.

Ekspertgruppen viser til at det etter gjeldende rett især skal tas i betraktning i skjerpende retning ved straffutmålingen at lovbruddet «er forøvet ved at lovbryteren har utnyttet eller forledet unge personer», jf. straffeloven § 77 bokstav g. Ekspertgruppen påpeker at domstolene ved aktiv bruk av denne bestemmelsen kan synliggjøre det klanderverdige ved å rekruttere barn til kriminalitet. Ekspertgruppen reiser så spørsmålet om rekruttering av barn til kriminalitet i tillegg bør kriminaliseres gjennom et eget straffebud:

«Spørsmålet er om rekruttering av barn til kriminalitet i tillegg bør kriminaliseres gjennom et eget straffebud. Et slikt straffebud kan markere det klanderverdige ved handlingen. Det kan likevel reises spørsmål ved om en selvstendig kriminalisering er nødvendig. En kriminalisering vil bidra til en utvidelse av straffesaken ved at påtalemyndigheten må ta med et nytt tiltalepunkt og etterforskningen må utvides til å klarlegge at vilkårene etter et slikt straffebud er oppfylt. Domstolene vil få merarbeid med at det må tas selvstendig stilling til om vilkårene for straff etter straffebudet er oppfylt.

Som følge av medvirkningsansvaret i strl. § 15, vil det ikke være noe tomrom i straffelovgivningen som en selvstendig kriminalisering vil fylle. Den som rekrutterer et barn til å begå en straffbar handling, for eksempel et ran, kroppskrenkelse, salg av narkotika mv., vil pådra seg et selvstendig strafferettslig medvirkningsansvar. En medvirker kan idømmes strengere straff enn den som utfører selve handlingen, for eksempel hvis det er tale om en ‘bakmann’ som har initiert den kriminelle virksomheten. Dette kan typisk være tilfeller hvor barn begår straffbare handlinger etter å ha blitt trukket inn i et kriminelt nettverk. Sammenholdt med strl. § 77 bokstav g, vil rekruttering av barn til kriminelle nettverk være enklere å håndtere under straffutmålingen enn som et selvstendig straffbart forhold.»

Ekspertgruppen konkluderer på denne bakgrunnen med at det ikke foreligger tilstrekkelige grunner til å innføre et straffebud som særskilt rammer rekruttering av barn til kriminalitet. De hensynene som kan begrunne en slik lovendring, kan etter ekspertgruppens syn fullt ut ivaretas gjennom dagens regler. Ekspertgruppen mener at domstolene bør synliggjøre det skjerpende ved handlingen dersom den domfelte har rekruttert barn til å begå straffbare handlinger, både i domsgrunnene for straffutmålingen og ved at det idømmes strengere straff.

3 Rekruttering av mindreårige til kriminalitet

Norsk politi har de senere år beskrevet en økning i antallet barn og unge som blir rekruttert inn i kriminelle miljøer. Utviklingen er beskrevet i «Politiets trusselvurdering 2025»:

«De siste årene har flere politidistrikt sett en økning av barn og unge som blir rekruttert inn i kriminelle miljøer. Ifølge Europol øker denne rekrutteringen i flere land i Europa, og de kriminelle utvikler stadig nye rekrutteringsmetoder. Blant oppgavene de unge settes til er salg, frakt og oppbevaring av narkotika. Det har også vært en økning i mindreårige som får i oppgave å utføre voldelige handlinger som utpressing, grov vold eller drap.

Samfunnsundersøkelser som omhandler ungdom og kriminalitet i Norge, indikerer at det ikke er uvanlig blant ungdom å kjenne til andre unge som blir utnyttet til å begå kriminelle handlinger. Rekruttering av barn og unge til organisert kriminalitet reduserer bakmennenes oppdagelsesrisiko og det offentliges mulighet for straffeforfølgelse.

De kriminelle nettverkene bruker ulike fremgangsmåter for å rekruttere og sosialisere ungdom inn i kriminalitet. Ungdom kan for eksempel settes i gjeld ved å motta penger eller narkotika ment for videresalg, for deretter å måtte 'jobbe av seg gjelden' på ulike måter. Andre blir del av nettverket som følge av forhåpninger om raske penger, status og spenning. Sosiale medier og krypterte kommunikasjonsplattformer blir ofte brukt i kontakten med ungdommene. Kriminelle bruker ulike virkemidler for å ufarliggjøre og glorifisere en kriminell livsstil. Rekruttering og sosialisering inn i kriminelle miljøer øker blant unge som bor i nabolag med høy andel av sårbare unge eller kriminelle. Ungdommer med lav terskel for å utøve vold synes å ha særlig risiko for å bli rekruttert av kriminelle nettverk.

Manglende anerkjennelse, selvopplevd ekskludering og diskriminering kan være viktige motivasjonsfaktorer for å la seg rekruttere til gjengfelleskap. I Sverige har man sett at flere av de mindreårige gjerningspersonene som har tatt på seg voldsoppdrag mot betaling, har hatt bakgrunn fra barnevernsinstitusjoner. Ungdommen kan oppleve at det har vært en frivillig og ønsket vei inn, men at det er vanskelig å komme seg ut igjen. Det kan blant annet skyldes lojalitetskultur i de kriminelle miljøene, eller at de har blitt utsatt for vold eller trusler. Enkelte har også pådratt seg gjeld det er vanskelig å frigjøre seg fra. Unge som utnyttes til kriminalitet identifiserer seg ikke nødvendigvis selv som offer, men kan oppleve at de ved å utføre kriminelle handlinger får fordeler gjennom å tilhøre et fellesskap.»

Rekruttering foregår ofte på internett og på sosiale medier, gjerne i tilknytning til omsetning av narkotika på ulike kommunikasjonsplattformer. I både Sverige, Danmark og Norge rapporteres det om at mindreårige lokkes med pengebeløp i chattegrupper som formidler «kjøp og salg» av voldsutøvelse. De unge gjerningspersonene har ofte ikke selv tilknytning til en gjeng, og kjenner ikke nødvendigvis offeret eller området der den straffbare handlingen skal utføres. Drap kan i slike tilfeller få preg av å være en utleid «lavstatusjobb» der bakmennene bruker mindreårige til å begå handlingen og dermed reduserer risikoen for at de selv blir tatt.

Økokrim har i sine trusselvurderinger fremhevet at kriminelle nettverk i Norge rekrutterer flere unge og sårbare personer til å utføre hvitvaskingshandlinger som pengemuldyr, se Økokrims «Trusselvurdering 2024 – Den kriminelle økonomien» på side 25 og artikkelen «Unge og sårbare misbrukes som pengemuldyr av kriminelle» (datert 8. mars 2023, tilgjengelig på Økokrims nettsider). Personer i roller som pengemuldyr bistår kriminelle ved at de mottar penger på egne konti som er ulovlig ervervet, for deretter å flytte disse videre. Ofte overføres pengene fra muldyrenes bankkonti til norske og utenlandske bankkonti som disponeres av kriminelle aktører, men det er også flere eksempler på at pengemuldyr kjøper gavekort eller dyre klokker. I noen tilfeller overføres pengene til ulike

kryptovalutabørser for kjøp av kryptovaluta. Rekruttering av unge personer som pengemuldyr foregår ofte på sosiale medier, gjerne under dekke av tilbud om deltidsjobber. De som påtar seg slike jobber kan være uvitende om at de bistår kriminelle med hvitvasking.

Den utviklingen som er beskrevet i de nordiske landene, kan også ses i Europa for øvrig. I Europols trusselvurdering for alvorlig og organisert kriminalitet for 2025 (EU-SOCTA 2025) beskrives det at kriminelle grupper i EU i økende grad benytter seg av rekruttering av mindreårige gjennom internett og sosiale medier. Rekrutteringen av mindreårige beskrives som en kynisk strategi for at bakmennene selv kan unngå risiko og straffeforfølgning. De unge personene som rekrutteres av kriminelle nettverk, blir ofte bedt om å rekruttere andre unge personer til å bistå med straffbare handlinger.

4 Gjeldende rett

Den som på ulike måter bidrar til at en mindreårig begår eller involveres i kriminalitet, vil etter forholdene kunne straffes for medvirkning til lovbrudd begått av den mindreårige, jf. straffeloven § 15. Medvirkningsansvaret omfatter blant annet det å tilskynde en mindreårig til å begå et lovbrudd, for eksempel ved å gi barnet i oppdrag å begå lovbruddet eller oppfordre barnet til å utføre lovbrudd. Fysisk medvirkning, for eksempel det å gi den mindreårige våpen eller gjenstander som kan brukes ved lovbruddet, er også straffbare medvirkningshandling. Medvirkningsansvar kan etter omstendighetene også inntre ved passivitet. Et eksempel på dette kan være at en person overleverer et våpen til en mindreårig, og personen i ettertid blir kjent med at den mindreårige vil bruke våpenet til å begå en voldshandling. Hvis personen unnlater å gripe inn mot den mindreåriges planer, vil personen kunne bli straffansvarlig som medvirker til voldshandlingen. Medvirkere kan etter omstendighetene straffes like strengt eller strengere enn den som utfører selve lovbruddet.

En mindreårig kan også involveres som medvirker til straffbare handlinger begått av andre. Dersom en voksen hovedmann benytter seg av en mindreårig medvirker, straffes hovedmannen i utgangspunktet bare for lovbruddet som vedkommende selv har begått. Det er ikke i seg selv straffbart å benytte seg av en mindreårig medvirker. I straffutmålingen for hovedmannen kan det likevel være en skjerpene omstendighet at lovbruddet er begått ved å utnytte eller forlede en mindreårig medhjelper, jf. straffeloven § 77 bokstav g.

Involvering av mindreårige i lovbrudd vil i visse tilfeller kunne utgjøre selvstendige lovbrudd, jf. blant annet straffeloven § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet), § 256 (forbund om grov frihetsberøvelse), § 279 (forbund om drap eller å volde betydelig skade på kropp eller helse), § 329 (forbund om ran), § 336 (forbund om heleri) og § 341 (forbund om hvitvasking), § 183 (oppfordring til en straffbar handling), samt § 199 (straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning). Dersom involveringen inneholder et tvangselement, vil den videre kunne rammes av ett eller flere av straffebudene i straffeloven kapittel 24 om vern av den personlige frihet og fred, herunder § 251 om tvang og § 263 om trusler. I tilfeller hvor involveringen innebærer en utnyttelse av den mindreårige til tvangsarbeid eller tvangstjenester, kan forholdet rammes av § 257 om menneskehandel.

Etter straffeloven § 77 bokstav g skal det ved straffutmålingen i skjerpende retning især tas i betraktning at lovbruddet «er forøvet ved at lovbryteren har utnyttet eller forledet unge personer, personer i en meget vanskelig livssituasjon, som er psykisk utviklingshemmet eller står i et avhengighetsforhold til lovbryteren». Med «unge personer» menes først og fremst personer under 18 år, se Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 271. Det er ikke et krav at personen som ble utnyttet eller forledet var over den kriminelle lavalderen. Tvert imot vil det som utgangspunkt være mer skjerpende ved straffutmålingen jo yngre personen er.

Straffeloven § 77 bokstav g kan anvendes i tilfeller hvor gjerningspersonen har fått andre til å utføre den straffbare handlingen eller til å foreta medvirkningshandlinger, se Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 270. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at gjerningspersonen har fått en ung person til å utføre lovbruddet eller til å medvirke til dette. Det må i tillegg foreligge en form for utnyttelse eller forledelse, jf. formuleringen «utnyttet eller forledet». Det er videre krav om årsakssammenheng mellom personens alder, livssituasjon, psykiske utviklingshemming eller avhengighetsforhold og vedkommendes deltakelse i forbindelse med den straffbare handlingen. Bestemmelsen synes å være lite brukt i rettspraksis i tilfeller hvor mindreårige er blitt involvert i straffbare handlinger.

Det at en straffbar handling er begått i nærvær av et barn under 15 år, kan vektlegges i straffskjerpende retning, jf. straffeloven § 77 bokstav l. Bestemmelsen ble inntatt i straffeloven ved lov 19. juni 2009 nr. 74. Formålet med bestemmelsen er å synliggjøre at barn som blir vitne til straffbare handlinger, ofte lider under dette, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 398. Det fremkommer at dette «ikke minst» gjelder ved volds- og seksuallovbrudd. Bestemmelsen er imidlertid anvendelig også ved andre lovbrudd som begås i nærvær av barn. Det uttales samme sted at aldersgrensen er satt til 15 år, ettersom det særlig er yngre barn som har behov for et slikt vern.

5 Svensk og dansk rett

5.1 Svensk rett

Brottsbalken 16 kap. 5 a § inneholder et eget straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet:

«Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.»

Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 2023/227 om endring i brottsbalken og trådte i kraft 1. juli 2023. Bakgrunnen for innføringen av bestemmelsen var et ønske om å styrke den strafferettslige beskyttelsen av samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet, se Prop. 2022/23:53 *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk* punkt 6.2.2 side 81–82.

Involveringshandlingene «anlitar, betalar, instruerer eller overlåmner egendom» er ikke uttømmende, jf. formuleringen «eller på annat liknande s tt». Også unnløtelser kan etter omstendighetene omfattes, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 83.

Vilkåret om at gjerningspersonen «involverer» den mindreårige, forutsetter at det er tale om kriminalitet som noen andre enn den mindreårige selv i hovedsak står bak. Ellers vil ikke den mindreårige anses å ha blitt involvert gjennom gjerningspersonens handlinger, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 85 og side 145. Det er på den annen side ikke noe krav om at gjerningspersonen er den som i siste instans styrer over den kriminelle virksomheten.

Det er ikke et vilkår for straff at den mindreårige ble involvert ved tvang, villedelse, overtalelse eller lignende, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 83 og side 145. At den mindreårige av fri vilje eller til og med på eget initiativ involveres i kriminalitet, utelukker ikke ansvar. Det er heller ikke et vilkår for straff at den mindreårige begår en straffbar handling, se Prop. 2022/23:53 side 145:

«F r att anses ha blitt involverad krävs inte att den unge begått någon straffbelagd handling. Redan den som t.ex. har anlittats eller betalats, eller gått med på ett erbjudande om betalning, kan ha blitt involverad i brottslig verksamhet. Det krävs alltså inte att den unge har begått brott. Förfarandet att involvera den unge måste dock vara reellt på så vis att denne accepterat att anlitas eller betalats för brottslig verksamhet. F rst då har punkten f r fullbordan uppnått. Den som t.ex. endast uppmanar någon att delta i brottslig verksamhet har däremot inte involverat den unge innan det står klart att denne har hörsammat uppmaningen.»

Involveringen m  gjelde «brott eller brottslig verksamhet», jf. brottsbalken 16 kap. 5 a § første ledd første punktum. Begrepet «brottslig verksamhet» er «ett vidare begrep och tar sikte på en viss typ av brottslighet som inte behöver vara närmare preciserad i fråga om omf tning och detaljer», se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 84 og side 145. Videre fremgår det på side 145 at begrepet «omfattar såväl brottslighet vid ett enda tillfälle som flera brott som hänger samman», og « ven enstaka brott inom ramen för en verksamhet som bedrivs i mer eller mindre organiserade former». Bakgrunnen for utformingen av straffebudet på dette punktet er n rmere redegjort for i Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 85:

«Regeringen bedömer att en utformning som förutsätter att åtgärden alltid behöver knytas till ett specifikt brott skulle riskera att göra straffbestämmelsen ineffektiv och innebära att många straffvärda gärningar skulle falla utanför tillämpningsområdet. Till detta kommer att ett krav på att åtgärden kan knytas till ett specifikt brott skulle innebära att tillämpningsområdet i princip helt skulle överlappa tillämpningsområdet för det aktuella brottet, även om skyddsintressena är olika. Begreppet brottslig verksamhet medför att bevisning kan föras ur ett bredare perspektiv än om det vore fråga om att knyta en persons handlande och uppsåt som t.ex. medverkande till ett specifikt brott utfört av en ung person. För att tydliggöra vilka situationer som omfattas – att det kan handla om såväl involverande i en viss brottslig gärning som i mindre specificerad brottslig verksamhet – anser regeringen att det i lagtexten bör skrivas ut att involverande ska avse brott eller brottslig verksamhet.»

Brottsbalken 16 kap. 5 a § andre ledd fastsetter at involveringen likevel ikke straffes dersom den «med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars  r oppenbart mindre allvarligt». Bakgrunnen for og innholdet i denne regelen er n rmere omtalt i Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 86:

«En konsekvens av den nu beskrivna regleringen kan bli at även brott som någon som er under 18 år begår tillsammans med en jævnårig, og där gärningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ, omfattas av bestämmelsen, vilket inte er syftet. En avgränsning behöver därför göras för att undvika at ikke avsedda fall omfattas. Det kan även tänkas förekomma situationer där någon som alldeles nyss har fylt 18 år begår brott tillsammans med någon som snart ska fylla 18 år. Med tanke på at straffbestämmelsen er tänkt at få ett brett tillämpningsområde bör ett visst utrymme at undgå ansvar finnas även i sådana fall. Utredningens förslag, som stöds av flera remissinstanser, om en ventil för dessa situationer framstår därför som rimligt og nødvendig.

Ventilen bör [...] ta sikte på åldersskillnaden mellom de inblandade samt andra relevanta förhållanden. I det förra avseendet bör det kunna tillmätas betydelse hur maktförhållandet sett ut mellom de inblandade og i hvilken grad någon påverkan har förekommit. I lagrådsremissen föreslogs at undantaget skulle gälla situationer då straffansvar er uppenbart opåkallat med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder og utveckling mellom den som träffas av den särskilda straffbestämmelsen og den andra personen, samt omständigheterna i øvrigt. Med en sådan utformning kan den som själv er barn undgå straff når så er motiverat i det enskilda fallet. Även den som t.ex. nyss blivit myndig kan omfattas av undantaget når omständigheterna talar för det.»

Forsøk og forberedelseshandlinger straffes ikke, se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 88–89:

«Kriminalisering av försök, förberedelse og stämpling bör normalt förbehållas brott av visst allvar, där sådana förstadier kan anses utgöra ett reellt hot mot det interesse som kriminaliseringen syftar till at skydda. Den straffskala som nu föreslås er ett uttrykk for at involverande av en underårig i brottslighet visserligen bedöms som en brottstyp av allvarligt slag. Såsom brottet er utformet riktas det sig dock inte mot någon som direkt drabbas i egenskap av målsägande. Straffbestämmelsen er även brett konstruerad med en tidlig fullbordanspunkt og omfatter därmed gärningar som har likheteter med osjølvtstående brottsformer. Regeringen bedömer mot denna bakgrund at försök, förberedelse og stämpling till involverande av en underårig i brottslighet inte bör kriminaliseras. Det bör i sammanhanget också beaktas at det er fråga om nykriminalisering hvilket medfører at viss försiktighet er påkallad.»

Straffen for overtredelse av brottsbalken 16 kap. 5 a § er «fængelse i højst fire år», jf. første ledd første punktum. Strafferammen skal «markere det angelagne samhøllsinteressen av at unga inte involveras i kriminalitet, og betone allvaret når så sker», se Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 87. Det fremgår av Prop. 2022/23:53 punkt 6.2.2 side 89 og side 147 at den som involverer en mindreårig i kriminalitet, etter forholdene kan og skal idømmes straff både etter brottsbalken 16 kap. 5 a § og etter det alminnelige medvirkningsansvaret, eventuelt i tillegg til øvrige straffebud.

I januar 2025 fikk Brottsförebyggande rådet (Brå) i oppdrag av den svenske regjeringen å utrede hvordan kriminelle nettverk rekrutterer barn og unge i sosiale medier og andre digitale kanaler for å begå lovbrudd. I regjeringsbeslutningen fremgår det at Brå i forbindelse med utredningen skal evaluere straffebudet om involvering av mindreårige i kriminell virksomhet i brottsbalken 16 kap. 5 a §. Utredningen skal leveres innen 15. oktober 2026.

5.2 Dansk rett

Også i dansk rett er det nylig innført et eget straffebud om involvering av mindreårige i kriminalitet, jf. straffeloven § 191 b:

«Den, som er fylt 18 år og tidligere er idømt fængselsstraf eller anden strafferetlig retsfølge af frihedsberøvende karakter for overtrædelse af denne lov, lov om euforiserende stoffer, lov om våben og eksplosivestoffer m.v. eller lov om knive og blankvåben m.v., og som foretager en handling, der er egnet til at bidrage til, at en person under 18 år involveres i kriminalitet omfattet af disse love, straffes med fængsel indtil 4 år. Det gælder dog ikke, når der er forløbet mere end 10 år fra endelig dom.

Stk. 2. Overtrædelse af stk. 1, der som følge af gerningspersonens ukendskab til personens alder ikke kan tilregnes gerningspersonen som forsætlig, straffes med en forholdsmæssig mindre straf, hvis gerningspersonen dog har handlet uagtsomt.

Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 11. juni 2024 nr. 665 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love (Gennemførelse af dele af bandepakke IV) og trådte i kraft 1. juli 2024. De sentrale forarbeidene er L 150 *Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forskellige andre love (Gennemførelse af dele af Bandepakke IV)* av 10. april 2024 (Folketingstidende 2023–24, tillæg A, L 150).

Det er ikke et vilkår for straff at den mindreårige involveres mot sin vilje, se Folketingstidende 2023–24, tillæg A, L 150 side 119. Det er heller ikke et vilkår for straff at gjerningspersonens handling fører til at den mindreårige faktisk begår eller medvirker til å begå kriminalitet som nevnt eller forsøker på dette. Det avgjørende er om gjerningspersonens atferd er «egnet til at bidrage til» at den mindreårige involveres i slik kriminalitet.

Handlinger som omfattes, er for eksempel belønning eller oppfordring, og å stille redskaper til rådighet, for eksempel en mobiltelefon til bruk for narkotikasalg eller verktøy til bruk for innbrudd, se Folketingstidende 2023–24, tillæg A, L 150 side 119. Etter forarbeidene omfattes også instruksjon og rådgivning, for eksempel opplæring i fremgangsmåtene for organisert kriminalitet, eller ved at gjerningspersonen viser hvordan et vindu eller en lås brytes opp eller hvordan man holder vakt mv. i forbindelse med lovbrudd som begås av andre. Også passivitet fra gjerningspersonen side vil etter omstendighetene kunne rammes:

«Bestemmelsen vil efter omstændighederne også kunne omfatte tilfælde, hvor en person under 18 år medvirker til eller overværer udførelsen af en kriminell handling som led i oplæring i kriminalitet, herunder hvor gerningspersonen stiltiende accepterer dette. Gjerningspersonen vil i sådanne tilfælde ved sin passivitet kunne anses for at have bidraget til, at personen under 18 år involveres i kriminaliteten. For at undgå ansvar må gerningspersonen i sådanne tilfælde aktivt sikre, at personen under 18 år ikke ved sin overværelse af eller medvirken til den kriminelle handling, som gerningspersonen begår, oplæres i kriminalitet.»

Overtredelse av straffeloven § 191 b straffes med «fængsel indtil 4 år», jf. stk. 1 første punktum. Det er tilstrekkelig for straff at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til den mindreåriges alder, men det skal i så fall idømmes «en forholdsmæssig mindre straff», jf. stk. 2. Det forutsettes i forarbeidene at § 191 b kan anvendes i konkurrans med øvrige lovbrudd som gjerningspersonen har begått sammen med den mindreårige eller medvirket til, se Folketingstidende 2023–24, tillæg A, L 150 side 119–120.

6 Departementets vurderinger og forslag

6.1 Innledning

Involvering av mindreårige i kriminalitet er et alvorlig og økende samfunnsproblem, se den nærmere beskrivelsen i punkt 3. Barn og unge vil ofte mangle erfaring og forståelse for konsekvensene av å begå straffbare handlinger, noe som kan gjøre dem sårbare for påvirkning fra eldre kriminelle. Kriminelle nettverk vil bevisst kunne forsøke å utnytte dette, ved å tilby tilhørighet, brorskap, respekt og økonomiske midler mv. mot at den mindreårige utfører kriminelle oppdrag. Det har også skjedd en utvikling de siste årene ved at mindreårige lokkes med pengebeløp på sosiale medier mot å begå grove voldshandlinger samt rekrutteres til å utføre hvitvaskingshandlinger som pengemuldyr. På denne måten reduserer de kriminelle nettverkene risikoen for egen del, samtidig som de oppnår fordeler gjennom kriminaliteten som begås. Dette styrker nettverkens posisjon. Samtidig vil den unge kunne dras inn i et kriminelt miljø, som det kan være vanskelig å bryte ut av. Involvering i kriminalitet kan medføre en rekke uheldige konsekvenser for den unge, slik som hindringer for utdanning og arbeidsliv. I ytterste konsekvens kan det også medføre at den unge utsettes for alvorlige krenkelser rettet mot liv, helse og trygghet.

Straffeloven inneholder i dag ikke noe eget straffebud som rammer det å involvere mindreårige i straffbar virksomhet. Involvering av barn i kriminalitet rammes i dag i noen grad av det alminnelige medvirkningsansvaret, jf. straffeloven § 15. Det finnes også straffebestemmelser som rammer det å oppfordre andre til lovbrudd eller å involvere andre i forberedelser til lovbrudd gjennom avtale, for eksempel forbund om drap, se nærmere i punkt 4. Videre er det etter straffeloven § 77 bokstav g et skjerpende moment ved straffutmålingen at et lovbrudd er forøvet ved å utnytte eller forlede unge personer, og etter § 77 bokstav l er det et skjerpende moment at en straffbar handling er fortatt i nærvær av personer under 15 år.

Etter departementets syn kan det reises spørsmål ved om gjeldende rett gir et tilstrekkelig strafferettslig vern mot at barn involveres i straffbare handlinger eller straffbar virksomhet. Det kan argumenteres for at det straffverdige ved å involvere barn i kriminalitet bør markeres gjennom en egen straffebestemmelse. Det kan videre være behov for en egen bestemmelse for å kriminalisere involveringshandlinger som er straffverdige, men som i dag ikke er straffbare. Departementet viser blant annet til at det i dag ikke i seg selv er straffbart å involvere en mindreårig i lovbrudd som begås av andre, se nærmere i punkt 4. Videre kan det være behov for å kriminalisere involvering av mindreårige i straffbar virksomhet uten at involveringen kan knyttes til én konkret straffbar handling. Disse og andre spørsmål om anvendelsesområdet for bestemmelsen vurderes nærmere i de følgende punktene.

Departementet viser til at det i svensk og dansk rett nylig er innført lovbestemmelser som kriminaliserer involvering av mindreårige i kriminalitet, se punkt 5. Dette tilsier at en regulering også bør vurderes i Norge. Det er valgt en noe ulik utforming av reguleringen i Danmark og Sverige. Departementet har i vesentlig grad sett hen til reguleringen i svensk rett, som anses mest hensiktsmessig og i tråd med norsk lovgivningstradisjon.

6.2 Utformingen av straffebudet

Spørsmålet i det følgende er hvordan et slikt straffebud hensiktsmessig kan utformes. Slik departementet ser det, kan en mulig utforming av straffebudet være slik:

«Den som instruerer, gir oppdrag til, yter fordeler til, overleverer formuesgoder til eller medbringer en person under 18 år, og dermed eller på annen måte involverer denne i en straffbar handling, straffes med [bot eller] fengsel inntil 3 år.»

Med en slik utforming vil straffebudet ramme den som «involverer» et barn i kriminalitet. Begrepet innebærer at gjerningspersonen må ha handlet på en måte som innebærer at den mindreårige blir trukket inn i en straffbar handling eller virksomhet. Medvirkning til et lovbrudd begått av den mindreårige omfattes, men også andre handlinger rammes av bestemmelsen. Begrepet «involverer» er i seg selv relativt vidt, og departementet anser det hensiktsmessig og klargjørende at lovteksten presiserer noen aktuelle involveringshandlinger. Det er foreslått at lovteksten nevner alternativene «instruerer», «gir oppdrag til», «yter fordeler til», «overleverer formuesgoder til» og «medbringer», som eksempler på handlinger som kan innebære involvering av en mindreårig i kriminalitet. Listen bør etter departementets syn ikke være uttømmende, jf. tillegget «eller på annen måte involverer». De ulike alternativene omtales nærmere nedenfor, og departementet ber om høringsinstansenes syn på disse. I punkt 6.10 foreslås også en alternativ lovteknisk utforming uten at en realitetsforskjell er tilsiktet.

Med «involverer» menes at det må være tale om et lovbrudd *som gjerningspersonen selv eller noen andre enn den mindreårige i hovedsak står bak*. Det er nettopp i disse tilfellene at hensynene som ligger til grunn for lovforslaget, slår til. En tilsvarende forutsetning ligger til grunn for det svenske straffebudet, jf. punkt 5.1. Begrepet «involverer» innebærer dermed en avgrensning mot tilfeller hvor den mindreårige selv i vesentlig grad står bak lovbruddet. Også tilfeller hvor den straffbare virksomheten er begått etter et felles initiativ mellom jevnaldrende ungdommer, kan etter omstendighetene være unaturlig å karakterisere som involvering i kriminalitet. Det bør på den annen side ikke være et vilkår for straffansvar at gjerningspersonen er høyt oppe i hierarkiet i et kriminelt nettverk mv. Også en mindre sentral aktør som for eksempel overleverer et våpen til den mindreårige til bruk for en voldshandling, bør etter departementets syn omfattes. Departementet ber om høringsinstansenes syn på om avgrensningen mot tilfeller hvor det er den mindreårige selv som i hovedsak står bak lovbruddet, bør fremkomme tydeligere i loven, eventuelt om den bør innrettes på en annen måte, og hvordan en slik avgrensning i så fall kan se ut. Departementet understreker at det nærmere innholdet av «involverer» på dette punktet uansett vil måtte presiseres i forarbeidene.

Forslaget nevner for det første alternativet «*instruerer*» som en måte å involvere et barn i en straffbar handling på. Det vil typisk kunne dreie seg om en beskjed å forholde seg på en bestemt måte i forbindelse med en straffbar handling eller virksomhet. Dette kan for eksempel være å holde vakt, eller stå i bakgrunnen ved en voldshendelse for å skape inntrykk av overtall overfor motparten. Det kreves ikke at barnet er kjent med at det skal skje en straffbar handling. Det er heller ikke noe krav at instruksjonen går ut på at barnet skal utføre en objektivt sett straffbar handling eller medvirke til dette.

Alternativet «*gir oppdrag til*» har likhetstrekk med alternativet «instruerer», og disse vil delvis overlappe hverandre. Alternativet tydeliggjør imidlertid at den foreslåtte bestemmelsen vil omfatte tilfeller hvor noen gir et barn et oppdrag som innebærer at barnet involveres i en straffbar handling eller virksomhet, for eksempel å utføre en voldshandling eller verve andre til å delta i fremtidig kriminell virksomhet. Departementet antar at dette alternativet er så praktisk at det bør nevnes særskilt, selv om det i noen grad dekkes opp av andre alternativer i bestemmelsen. Siden forsøk på overtredelse av bestemmelsen vil være straffbart, jf. punkt 6.5, vil for eksempel forsøk på rekruttering av mindreårige gjennom annonsering av oppdrag på internett og sosiale medier omfattes.

Når det gjelder alternativet «*yter fordeler til*», viser departementet til at betaling og gaver kan brukes av kriminelle personer og miljøer for å rekruttere mindreårige, som belønning for utførte tjenester eller for å sikre at barnet opptrer lojalt. Det å yte fordeler som stammer fra straffbar virksomhet til mindreårige, for eksempel narkotika eller penger som helt eller delvis er utbytte fra narkotikasalg, vil innebære en involvering av den mindreårige i heleri eller hvitvasking, og vil rammes av bestemmelsen. Fordeler av både økonomisk og ikke-økonomisk art omfattes.

Alternativet «*overleverer formuesgoder til*» omfatter overlevering av både gjenstander, penger og andre formuesgoder, dersom overleveringen innebærer involvering i en straffbar handling. Både fysisk overlevering og andre former for overføring av formuesgoder omfattes, for eksempel digital overføring av penger eller kryptovaluta. Alternativet omfatter typisk det å overlevere gjenstander som er egnet til å bli brukt ved utføringen av lovbrudd, eller at man får overlevert utbytte av en eller flere straffbare handlinger. Som ellers etter bestemmelsen er det ikke noe krav at den mindreårige er kjent med formuesgodets tilknytning til en straffbar handling eller virksomhet.

Den foreslåtte bestemmelsen nevner endelig at gjerningspersonen «*medbringer*» en mindreårig, og dermed involverer den mindreårige i en straffbar handling. Det at en mindreårig er tilstede når kriminalitet begås, vil kunne være en del av en rekrutteringsprosess til kriminelle miljøer. Slik tilstedeværelse kan fungere som en opplæring i kriminalitet og bidra til en normalisering av slike handlinger, som svekker den mindreåriges motforestillinger mot selv å begå lovbrudd. Det å medbringe et barn når kriminalitet begås, bør derfor etter departementets foreløpige syn rammes av bestemmelsen. Et eksempel kan være at barnet er tilstede i en bil hvor det fraktes narkotika eller at barnet er tilstede ved en narkotikahandel eller en voldshendelse. Begrepet «*medbringer*» omfatter det at gjerningspersonen aktivt gjør noe for at barnet er tilstede. Alternativet bør imidlertid også ramme den som vet at et barn er tilstede når kriminalitet begås, men ikke påser at barnet forlater stedet, og dermed passivt involverer barnet. Det kreves ikke at barnet på forhånd er kjent med hva som skal skje eller har noen annen rolle enn å være tilstede.

Departementet nevner at det etter straffeloven § 77 bokstav l er en skjerpende omstendighet ved straffutmålingen at den straffbare handlingen «er begått i nærvær av barn under 15 år». Dersom § 77 bokstav l endres til å gjelde tilfeller hvor den straffbare handlingen er begått i nærvær av barn under 18 år, kan dette til en viss grad redusere behovet for å ha med alternativet «*medbringer*» i bestemmelsen om involvering av barn i kriminalitet. Departementet har i

lovforslaget i punkt 6.10 skissert en mulig endring av § 77 bokstav 1. Det bes om høringsinstansenes syn på forslaget, og om «medbringer» eller lignende bør være et straffbart involveringsalternativ etter den foreslåtte § 200.

Formuleringen «*eller på annen måte involverer*» innebærer for det første at det i hvert tilfelle må vurderes konkret om den aktuelle handlingen eller unnlatelsen medfører at den mindreårige involveres i en straffbar handling eller virksomhet. Formuleringen uttrykker også at alternativene i lovteksten ikke er uttømmende. Hvorvidt andre handlinger kan anses som involvering må vurderes konkret, og i vurderingen vil det ha betydning om den aktuelle handlingen har likhetstrekk med de alternativene som er nevnt i bestemmelsen.

Bestemmelsen rammer det å involvere en mindreårig i «*en straffbar handling*». Med «straffbar handling» menes en straffbar overtredelse av straffeloven eller spesiallovgivningen. Det kan dreie seg om en straffbar handling som begås av den mindreårige eller av en annen. Vilkåret om at den mindreårige er involvert i en straffbar handling, innebærer at den straffbare handlingen må være kommet så langt i hendelsesforløpet at forholdet er straffbart. Dersom den mindreårige involveres mens forholdet fortsatt er på et straffritt forberedelsesstadium, kan det likevel være aktuelt med straff for forsøk på involvering i en straffbar handling. Se nærmere om forsøk i punkt 6.5. Når den straffbare handlingen er avsluttet, vil det i utgangspunktet ikke lenger foreligge en straffbar handling som den mindreårige kan involveres i. Etterfølgende handlinger kan imidlertid i seg selv være straffbare, slik som befatning med utbytte av en straffbar handling (jf. straffeloven § 332 mv.), hjelp til å skjule eller fjerne bevis eller straffunndragelse (straffeloven § 160 mv.). Involvering av mindreårige i slike etterfølgende straffbare handlinger vil også omfattes av bestemmelsen.

Kravet om at den mindreårige involveres i «*en straffbar handling*» innebærer ikke at den straffbare handlingen må kunne konkretiseres i tid eller omfang. Begrepet omfatter både enkeltstående straffbare handlinger og en mer sammensatt kriminell virksomhet bestående av flere straffbare handlinger. Det må likevel bevises at den mindreårige er involvert i straffbare handlinger, og at det dermed kan utelukkes at involveringen har et lovlig formål.

Departementet har vurdert om bestemmelsen bør utformes slik at ordlyden også rammer involvering i straffbar «*virksomhet*», for å tydeliggjøre at det ikke er nødvendig å konkretisere den straffbare handlingen. Et tilsvarende begrep er benyttet i straffeloven § 68 tredje ledd, se Prop. 241 L (2020–2021) side 35–36 og 46. Det kan også vises til at den svenske bestemmelsen både rammer involvering i «brott» og «brottslig virksomhet», se punkt 5.1. Etter departementets foreløpige vurdering er det ikke nødvendig med en tilsvarende formulering i lovforslaget her, siden begrepet «straffbar handling» etter forslaget omfatter både enkeltstående lovbrudd og en mer sammensatt kriminell virksomhet.

I likhet med både det svenske og danske straffebudet, jf. punkt 5, bør det etter departementets syn ikke være til hinder for straffansvar at den mindreårige frivillig eller til og med på eget initiativ ble involvert i den straffbare handlingen (såfremt det er gjerningspersonen selv eller noen andre som i hovedsak står bak, se ovenfor). Det er primært samfunnets interesse i å hindre at mindreårige involveres i kriminalitet som det foreslåtte straffebudet er ment å beskytte. Departementet foreslår derfor ikke å oppstille noe vilkår om at gjerningspersonen utnyttet eller forledet den mindreårige, eller utøvet vold, trusler eller annen utilbørlig atferd.

Som nevnt i punkt 4 vil involveringen i disse tilfellene også kunne rammes av et eller flere av straffebudene i straffeloven kapittel 24 om vern av den personlige frihet og fred, herunder § 251 om tvang og § 263 om trusler, samt § 257 om menneskehandel. At gjerningspersonen utnyttet eller forledet den mindreårige mv., vil imidlertid ha betydning i straffutmålingen, jf. straffeloven § 77 bokstav g.

Departementet antar at bestemmelsen ikke bør avgrenses til å gjelde involvering i et eller flere spesifikke lovbrudd eller lovbrudd av en viss alvorlighet eller med en bestemt strafferamme. Straffverdigheten av å involvere barn i kriminalitet tilsier etter departementets syn at bestemmelsen bør gjelde generelt. Departementet ber likevel om høringsinstansenes syn på om det kan være behov for en slik avgrensning.

Departementet foreslår at bestemmelsen avgrenses til å gjelde involvering av personer under 18 år. En tilsvarende avgrensning er inntatt i både det svenske og danske straffebudet, jf. punkt 5. Hensynene som ligger til grunn for lovforslaget, gjør seg til en viss grad gjeldende også ved involvering av unge personer over 18 år. Departementet antar imidlertid at er behov for en klar avgrensning på dette punktet. Straffeloven § 77 bokstav g vil for øvrig også kunne komme til anvendelse ved involvering av unge personer over 18 år, jf. formuleringen «unge personer», som riktignok først og fremst sikter til personer under 18 år, se Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 271. Departementet foreslår på den annen side ikke noen avgrensning når det gjelder hvem som kan straffes for å ha involvert en mindreårig i kriminalitet. Det innebærer at også tilfeller der for eksempel en 17-åring involverer en 13-åring, vil omfattes.

6.3 Straffbortfall ved jevnbyrdighet i alder og utvikling mv.

Det foreslåtte straffebudet vil i utgangspunktet også ramme tilfeller hvor en mindreårig involverer en jevnaldrende i kriminalitet. Det kan også tenkes at en person som har fylt 18 år, involverer en 17-åring som er født i samme år. Det kan reises spørsmål om hvorvidt hensynene som ligger til grunn for lovforslaget, i mindre grad gjør seg gjeldende i disse tilfellene. Det kan hevdes at det først og fremst er når aldersforskjellen er stor, at involvering av mindreårige i kriminalitet er særlig klanderverdig. Samtidig er det kjent at kriminelle nettverk bruker mindreårige til å rekruttere og involvere andre barn, og at barn kan ha viktige roller i kriminelle miljøer. Det er i prinsippet ikke noe i veien for at en 16-åring kan involvere en 17-åring i straffbare handlinger, og departementet kan i utgangspunktet ikke se at et slikt tilfelle er så lite klanderverdig at det bør falle utenfor straffebestemmelsen.

Departementet viser til at den svenske straffebestemmelsen inneholder en bestemmelse om at involvering av mindreårige i kriminalitet ikke skal straffes dersom handlingen «med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt», se nærmere i punkt 5.1. Unntaket er særlig begrunnet i tilfeller hvor jevnaldrende barn begår lovbrudd sammen etter et felles initiativ. Etter ordlyden kan straff også bortfalle i andre tilfeller hvor involveringen av andre grunner anses mindre alvorlig.

Departementet reiser spørsmål om det er hensiktsmessig med et lignende unntak fra straffansvar i norsk rett. Departementet er i utgangspunktet tvilende til om jevnbyrdighet i alder bør være avgjørende for om involvering av en mindreårig

skal straffes etter bestemmelsen. Involvering av mindreårige i straffbare handlinger synes å være straffverdig også i de tilfellene hvor gjerningspersonen selv er ung. Et unntak fra straffansvaret i denne retning vil kunne uthule straffebestemmelsen og redusere dens reelle betydning for å bekjempe rekruttering av mindreårige til kriminalitet. Etter departementets syn er det neppe et tungtveiende behov for en slik bortfallsgrunn for å hindre at likeverdige samarbeid mellom jevnaldrende ungdom faller utenfor straffebestemmelsen. Det vises til at vilkåret «involverer» innebærer at det må dreie seg om kriminalitet som andre enn den mindreårige står bak. Dette innebærer nettopp en avgrensning mot kriminalitet som den mindreårige i vesentlig grad selv står bak.

Departementet har til overveielse inntatt en mulig utforming av en straffritaksgrunn i lovforslaget. Det bes om høringsinstansenes syn på om det bør være en hjemmel for bortfall av straff i tilfeller hvor forholdet er mindre alvorlig på grunn av jevnbyrdighet i alder eller andre grunner, og hvordan en slik regel eventuelt kan utformes.

6.4 Skyldkrav

Utgangspunktet er at straffansvar forutsetter at gjerningspersonen har utvist forsett, jf. straffeloven § 21. Forsettet må omfatte alle vilkårene for straffansvar.

Som redegjort for i punkt 6.2 foreslår departementet å avgrense straffebudet til å gjelde involvering av personer under 18 år. Straffverdigheten av å involvere mindreårige i kriminalitet og hensynet til en effektiv strafferegulering tilsier at straffansvaret ikke bør være betinget av at gjerningspersonen hadde forsett om den unges alder. Etter departementets foreløpige syn bør det være tilstrekkelig at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til alderen, på samme måte som etter straffeloven § 295 bokstav c (misbruk av overmaktsforhold og lignende), § 309 (kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige) og § 310 (fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn), jf. § 307 andre punktum, samt § 262 (brudd på ekteskapsloven mv.) og §§ 270 og 270 a (konverteringsterapi). Også etter det svenske og danske straffebudet er det tilstrekkelig at gjerningspersonen var uaktsom med hensyn til at den mindreårige var under 18 år, jf. punkt 4. For de øvrige straffbarhetsvilkårene vil skyldkravet være forsett, jf. straffeloven § 21.

For de mest alvorlige seksuallovbruddene mot barn (straffeloven §§ 299–306) oppstiller straffeloven § 307 første punktum en særlig lav uaktsomhetsterskel, jf. formuleringen «fører uvitenhet om barnets riktige alder ikke til straffrihet hvis tiltalte på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet». Den strengere uaktsomhetsnormen er også valgt i straffeloven § 257 (menneskehandel), se nærmere om bakgrunnen for dette i Ot.prp. nr. 50 (2005–2006) punkt 4.3 side 9. Departementet holder det åpent hvorvidt det bør være en tilsvarende lav uaktsomhetsterskel her. Det bes om høringsinstansenes syn på spørsmålet.

6.5 Forsøk

Som det redegjøres nærmere for i punkt 6.7, forslår departementet at strafferammen for involvering av mindreårige i kriminalitet skal være fengsel inntil 3 år. Det vil innebære at også forsøk kan straffes, jf. straffeloven § 16, som fastsetter at «[d]en som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som kan medføre

fengsel i 1 år eller mer, og som foretar noe som leder direkte mot utføringen, straffes for forsøk, når ikke annet er bestemt», jf. første ledd.

Etter svensk rett er forsøk på overtredelse av straffebestemmelsen om involvering av mindreårige i kriminalitet, ikke straffbart. Se punkt 5.1.

Departementet antar at forsøksansvaret vil kunne utgjøre en praktisk viktig straffetrussel, for eksempel ved forsøk på rekruttering av mindreårige på internett eller sosiale medier. Samfunnets interesse i å beskytte barn mot å bli involvert i kriminalitet taler for at forsøk bør være straffbart, slik at håndhevende myndigheter kan gripe inn allerede på forsøksstadiet. Dette vil også gi en mer effektiv håndhevelse av straffebestemmelsen. Departementet kan derfor i utgangspunktet ikke se at det grunnlag for å gjøre unntak fra utgangspunktet i § 16 om at forsøk på overtredelse av den foreslåtte straffebestemmelsen vil være straffbart.

6.6 Medvirkning

Etter straffeloven § 15 rammer et straffebud også «den som medvirker til overtredelsen». Det må gjøres unntak i lov dersom medvirkning i sin helhet eller i visse former likevel ikke skal være straffbart, jf. formuleringen «når ikke noe annet er bestemt». Etter departementets syn bør medvirkning til involvering av mindreårige i kriminalitet være straffbart. Dette vil være nødvendig for å ramme for eksempel en bakmann som gir andre i det kriminelle miljøet i oppdrag å rekruttere en mindreårig til å begå et lovbrudd. Selv om et slikt oppdrag også vil kunne være medvirkning til lovbruddet som den mindreårige eventuelt senere begår, bør også medvirkning til involveringen av den mindreårige være straffbart. De samme hensynene som gjør seg gjeldende når det gjelder kriminalisering av involvering av mindreårige i kriminalitet, se punkt 6.1, taler for å kriminalisere medvirkning til slike lovbrudd. Departementet foreslår derfor ikke å gjøre unntak fra det alminnelige medvirkningsansvaret etter straffeloven § 15.

6.7 Strafferamme og straffutmåling

Departementet foreslår at strafferammen settes til fengsel inntil tre år. Involvering av mindreårige i kriminalitet kan få alvorlige konsekvenser for den unge, og er skadelig også for samfunnet som helhet, jf. punkt 6.1. Allmennpreventive hensyn tilsier at slik involvering bør kunne straffes strengt. En strafferamme på fengsel inntil 3 år harmonerer med strafferammen i straffebud som har fellestrekk med lovforslaget her, herunder straffeloven § 183 (oppfordring til en straffbar handling), § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet) og § 199 (straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning). Den foreslåtte strafferammen ligger noe lavere enn i både det svenske og danske straffebudet, hvor det i begge land er valgt strafferamme på fengsel inntil fire år, se punkt 5. I den norske straffeloven benyttes i utgangspunktet ikke fengselsstrafferammer mellom tre og seks år, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 11.4. Etter departementets syn vil tre års strafferamme være tilstrekkelig, se likevel punkt 6.8 om grove overtredelser.

Departementet reiser spørsmål om hvorvidt bot bør være med i strafferammen, slik at det kan reageres med bot alene, jf. straffeloven § 53 første ledd. Det foreslåtte straffebudet gjelder involvering av mindreårige i alle typer straffbare handlinger, også mindre alvorlige forhold hvor straffenivået er bot. Det kan argumenteres for

at involvering i mindre alvorlige lovbrudd bør kunne straffes med bot, slik at straffen for involvering ikke blir vesentlig strengere enn straffenivået for de straffbare handlingene som den mindreårige involveres i. Departementets foreløpige syn er imidlertid at involvering av mindreårige i kriminalitet er så alvorlig at det alminnelige straffenivået bør ligge på fengselsstraff, også i tilfeller hvor det er tale om involvering i mindre alvorlig kriminalitet. Begrunnelsen for kriminalisering er at involvering av mindreårige i straffbare handlinger innebærer en risiko for at barnet ledes inn i en kriminell løpebane og de skadevirkningene dette kan ha både for ungdommen selv og for samfunnet både på kortere og lengre sikt. Straffverdigheten av å involvere mindreårige i kriminalitet kan derfor være høy, også i de tilfellene hvor barnet er blitt involvert i mindre alvorlige lovbrudd. Departementet minner for øvrig om at straffeloven § 80 gir hjemmel for å fastsette reaksjonen til en mildere straffart enn det som er foreskrevet i bestemmelsen hvis det foreligger bestemte formildende omstendigheter, for eksempel hvis lovbryster er under 18 år.

Ved straffutmålingen i enkeltsaker vil det måtte foretas en samlet vurdering, hvor flere momenter vil kunne være relevante. Departementet antar at det blant annet må legges vekt på hvilken type lovbrudd den mindreårige er involvert i, involverings karakter og den mindreåriges alder og utvikling. Involveringshandlingen vil som utgangspunkt være mer alvorlig jo yngre den mindreårige er. Det vil etter departementets syn være klart straffskjerpene dersom den mindreårige er under den kriminelle lavalderen, da disse kan være særlig utsatt for kyniske rekrutteringsforsøk. De vanlige reglene for reaksjonsfastsettelsen i straffeloven kapittel 14, herunder § 77 bokstav g, vil for øvrig gjelde på vanlig måte. Når det gjelder straffenivå, ser departementet foreløpig ikke grunn til å gi nærmere føringer. Lovforslaget er utformet slik at det vil ramme et bredt spekter av involveringshandlinger av ulik straffverdighet. Etter departementets syn bør derfor domstolene på vanlig måte og med utgangspunkt i overtredelsens alvor se hen til hva som utgjør en passende straff i det enkelte tilfellet.

Når en handling oppfyller gjerningsbeskrivelsen i flere straffebud, skal disse anvendes i konkurrans når det «er nødvendig for å markere momenter ved den straffbare handling som ikke blir markert om man bare anvender ett straffebud», se for eksempel Rt. 2003 side 1376 avsnitt 28. Departementet antar at det foreslåtte straffebudet som regel vil kunne anvendes i konkurranse med det alminnelige medvirkningsansvaret, samt eventuelle øvrige straffebud. Straffeloven inneholder som nevnt ikke noe straffebud som er utformet spesielt med sikte på å verne samfunnets interesse i å hindre at barn involveres i kriminalitet, og som er egnet til å markere dette momentet ved den straffbare handlingen. I konkurransestilfellene vil strafferammen for det strengeste lovbruddet i utgangspunktet forhøyes inntil det dobbelte, jf. straffeloven § 79 bokstav a.

6.8 Grove overtredelser

Det kan reises spørsmål om det er behov for en høyere strafferamme for visse alvorlige overtredelser. Som eksempel peker departementet på at barn under den kriminelle lavalder på 15 år kan være særlig utsatt for rekrutteringsforsøk fra kriminelle nettverk, samtidig som involvering av så unge barn i kriminalitet kan være særlig skadelig for barnet. Departementet ber om høringsinstansenes syn på dette.

En mulighet kan være at loven fastsetter en høyere strafferamme for visse skjerpene omstendigheter, for eksempel at den mindreårige er under 15 år. En annen aktuell regulering kan være en egen bestemmelse om grove overtredelser. Dette gir rom for å vektlegge flere omstendigheter, slik som for eksempel typen lovbrudd den mindreårige blir involvert i og involveringens karakter, herunder om involveringen har et systematisk og organisert preg eller om det er utøvet press, overtalelse eller lignende, i tillegg til at den mindreåriges alder vil stå sentralt. I tråd med straffelovens system vil en passende strafferamme for grove overtredelser kunne være fengsel inntil 6 år, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 11.4.

Departementet antar i utgangspunktet at en strafferamme på fengsel inntil 3 år vil være tilstrekkelig også for de mer alvorlige overtredelsene av den foreslåtte straffebestemmelsen. Departementet har i tråd med overnevnte likevel utformet et utkast til et straffebud om grov overtredelse, og ber om høringsinstansenes syn på dette, se utkastet til ny § 200 a.

6.9 Foreldelse

Med en strafferamme på fengsel inntil 3 år vil foreldelsesfristen for straffansvaret være 5 år, jf. straffeloven § 86 første ledd bokstav b, regnet fra den dag det straffbare forholdet opphørte, jf. straffeloven § 87 første ledd første punktum.

6.10 Lovforslag

Etter departementets syn kan det foreslåtte straffebudet naturlig plasseres i straffeloven kapittel 20 om vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet, hvor også blant annet § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet) og § 199 (straff for deltakelse mv. i en forbudt kriminell sammenslutning) er plassert. Bestemmelsen skal som nevnt primært ta sikte på å beskytte samfunnets interesse i å hindre at barn involveres i kriminalitet. Bestemmelsen kan inntas i en ny § 200, som for eksempel kan lyde slik:

§ 200 *Involvering av mindreårige i kriminalitet*

Den som instruerer, gir oppdrag til, yter fordeler til, overleverer formuesgoder til eller medbringer en person under 18 år, og dermed eller på annen måte involverer denne i en straffbar handling, straffes med [bot eller] fengsel inntil 3 år. Uvitenhet om den mindreåriges alder fører ikke til straffrihet hvis gjerningspersonen [på noen måte] kan klandres for sin uvitenhet.

I en *alternativ lovteknisk utforming* kan bestemmelsen for eksempel se slik ut, uten at noen realitetsforskjell er tilsiktet:

§ 200 *Involvering av mindreårige i kriminalitet*

Den som involverer en person under 18 år i en straffbar handling [eller virksomhet], straffes med [bot eller] fengsel inntil 3 år. Involveringen kan for eksempel bestå i å instruere, gi oppdrag, yte fordeler eller overlevere formuesgoder til den mindreårige, eller å bringe den mindreårige med seg, på en slik måte at den mindreårige involveres i en straffbar handling. Uvitenhet om den mindreåriges alder fører ikke til straffrihet hvis gjerningspersonen [på noen måte] kan klandres for sin uvitenhet.

En eventuell regulering av jevnbyrdighet i alder og utvikling kan for eksempel inntas i *annet ledd* i en slik bestemmelse:

Straff etter første ledd kan bortfalle dersom gjerningspersonen og den mindreårige er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling og overtredelsen for øvrig må anses som mindre alvorlig.

Dersom det er behov for en høyere strafferamme for visse alvorlige tilfeller av involvering, for eksempel av barn under 15 år, kan dette gjøres i en egen straffebestemmelse om grov overtredelse, som kan tenkes utformet som en ny § 200 a:

§ 200 a *Grov involvering av mindreårige i kriminalitet*

Grov involvering av mindreårige i kriminalitet straffes med fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om involveringen er grov skal det særlig legges vekt på

- a. om den mindreårige er under 15 år,
- b. om involveringen gjelder alvorlig kriminalitet,
- c. om involveringen har et systematisk og organisert preg, og
- d. om det er utøvet press, overtalelse eller lignende.

En endring av straffeloven § 77 bokstav l kan lyde slik:

l. er begått i nærvær av barn under 18 år.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Involvering av mindreårige i kriminalitet er et straffbart forhold som ofte vil bli behandlet som en del av etterforskningen og straffeforfølgningen av den kriminaliteten som den mindreårige er blitt involvert i. Allerede i dag vil informasjon om hvorvidt en mindreårig har blitt involvert i den straffbare virksomheten være relevant for den strafferettslige bedømmelsen av et lovbrudd, jf. beskrivelsen av gjeldende rett i punkt 4. Den foreslåtte straffebestemmelsen vil imidlertid medføre at politiet må foreta etterforskningsskritt for å belyse vilkårene for straffansvar, og påtalemyndigheten og domstolene må ta stilling til om vilkårene for straff er oppfylt. Forslaget vil dermed innebære økt ressursbruk i politiet, i påtalemyndigheten og i domstolene. Samlet sett antar imidlertid departementet at økningen vil være relativt beskjeden. Det antas at økningen kan håndteres innenfor gjeldende budsjettrammer.

Eventuelle vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser for kriminalomsorgen og konfliktrådet må utredes nærmere.